

A Study of Monarchy in the Buddha's Period

Manit Akkhachat¹ and Sathien Thangthongmadan²

Received	Reviewed	Revised	Accepted
01/09/2562	15/09/2562	12/11/2562	27/12/2562

Abstract

The purposes of a study of monarchy in the Buddha's Period were: 1) to study the history of the monarchy concept, and 2) to study the principles of the monarchy in Buddha's Period. From studies, it was found that there were two important forms of government in the Buddha's Period as follows: the monarchy and the unity. Of these, the monarchy was a popular form in the Buddha's Period. The sole authority was given to the king. The monarchy in the Buddha's Period indicated that in case of having a good leader who was a good governor, it would affect the happiness of people. On the other hand, the leader who was not a good governor would bring their population to the suffering state.

Keywords: Government, Monarchy

¹ Ph.D. student in Buddhist Studies, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Ratchasima Campus, E-mail: manit.a@nrru.ac.th

² Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Ratchasima Campus, E-mail: manit.a@nrru.ac.th

ศึกษารูปแบบการปกครองราชาธิปไตยในสมัยพุทธกาล

มานิตย์ อรรถชาติ³และ เสฐียร ทั้งทองมะดัน⁴

บทคัดย่อ

บทความ เรื่องศึกษารูปแบบการปกครองราชาธิปไตยในสมัยพุทธกาล มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาความเป็นมาของรูปแบบการปกครองราชาธิปไตย และ 2) เพื่อศึกษาหลักการปกครองราชาธิปไตยในสมัยพุทธกาล จากการศึกษาพบว่า รูปแบบการปกครองในสมัยพุทธกาลมีรูปแบบการปกครองอยู่ 2 อย่างที่สำคัญ คือ ราชาธิปไตยและสามัคคีธรรม โดยรูปแบบการปกครองราชาธิปไตยเป็นรูปแบบที่นิยมในสมัยพุทธกาล คือมอบอำนาจสูงสุดในการปกครองให้กษัตริย์แต่เพียงผู้เดียว โดยการปกครองราชาธิปไตยในสมัยพุทธกาลนั้นพบว่า ถ้าผู้นำที่ดีตั้งอยู่ในธรรม ย่อมส่งผลให้ประชานนั้นมีความสุข แต่หากได้ผู้นำที่ไม่ดีตั้งอยู่ในธรรม ประชาชนในรัฐนั้นก็หาความสุขไม่ได้เช่นกัน

คำสำคัญ: การปกครอง, ราชาธิปไตย

บทนำ

พระพุทธศาสนาจากสมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน สิ่งที่เราจะศึกษาและเรียนรู้เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ดีที่สุดอย่างหนึ่งก็คือการศึกษาจากพระไตรปิฎกซึ่งเป็นคัมภีร์สำคัญที่รวบรวมคำสอนในพระพุทธศาสนา โดยแบ่งออกเป็นหมวดใหญ่ ๆ ได้ 3 ปิฎกด้วยกัน ได้แก่ (1) พระวินยปิฎกคือแหล่งรวบรวมพุทธบัญญัติที่เกี่ยวกับความประพฤติ ความเป็นอยู่ขนบธรรมเนียมและการดำเนินกิจการต่าง ๆ ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณี (2) พระสุตตันตปิฎกคือ แหล่งรวบรวมพระธรรมเทศนา คำบรรยายต่าง ๆ ที่พระพุทธเจ้าตรัสหรือแสดงพระธรรมเทศนาให้เหมาะกับบุคคล โอกาส เวลา สถานที่ตลอดจนบทประพันธ์ เรื่องเล่า และเรื่องราวทั้งหลายที่เป็นชั้นเดิมในพระพุทธศาสนา และ (3) พระอภิธรรมปิฎกคือแหล่งรวบรวมธรรมและคำอธิบายที่เป็นหลักวิชาล้วน ๆ ไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลหรือเหตุการณ์ (Phra Promkhunaporn [Por.Payutto], 2016: 87-88) หากจะแบ่งเป็นธรรมชั้นก็คือมีทั้งหมด 84,000 พระธรรมชั้น โดยแบ่งเป็น พระวินัย 21,000 ธรรมชั้น พระสูตร 21,000 ธรรมชั้น และพระอภิธรรม 42,000 ธรรมชั้น

³ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

⁴ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

หากมีการย้อนกลับไปศึกษารูปแบบการปกครองของสังคมในอดีต โดยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่า นอกจากพระไตรปิฎกจะบันทึกหลักธรรมคำสอนต่าง ๆ ของพระพุทธองค์ไว้แล้ว ยังได้บันทึกเรื่องราวความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับดินแดนถิ่นต้นกำเนิดพระพุทธศาสนาไว้ด้วย นั่นก็คือดินแดนที่เรียกกันว่า “ชมพูทวีป (Mahachulalongkornrajavidyalaya, 1996: 58)” ซึ่งเป็นดินแดนที่มีอาณาเขตกว้างขวาง ในปัจจุบันเป็นที่ตั้งของประเทศ 4 ประเทศด้วยกันคือ อินเดีย เนปาล ปากีสถาน และบังกลาเทศ นอกจากนี้แล้วสังคมชมพูทวีปยังเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทั้งด้านชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา และความเชื่อ อีกทั้งสภาพการณ์ทางการเมืองการปกครองก็มีความหลากหลายเช่นเดียวกัน เนื่องจากชมพูทวีปได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็นแคว้นต่าง ๆ หลายแคว้นด้วยกัน ซึ่งในปัจจุบันนี้คาดว่า “แคว้น” หมายถึง “รัฐ” หรือ “ประเทศ” และในแต่ละแคว้นหรือรัฐนั้นก็จะมีรูปแบบของการปกครองที่เป็นกลไกสำคัญในการปกครองบ้านเมืองเป็นของตนเอง เพื่อให้มีความสงบสุขเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งอาจจะมีความเหมือนกันและแตกต่างกันไปในแต่ละแคว้น ซึ่งนักวิชาการสมัยใหม่มีความเห็นต่างกันในเรื่องรูปแบบการปกครองในสังคมสมัยพุทธกาลอย่างชมพูทวีปเมื่อกว่า 2500 ปีล่วงมาแล้วนั้น การในแต่ละแคว้นหรือรัฐควรจะมีความรูปแบบของการปกครองแคว้นหรือรัฐของตนด้วยรูปแบบใดนั้น สังคมให้ความสำคัญน้อยกว่าเรื่องของตัวบุคคลที่มีบทบาทในทางการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นนำหรือชนชั้นผู้ปกครองอย่างเช่นพระราชาหรือพระมหากษัตริย์ เนื่องจากผู้ปกครองมีบทบาทอย่างยิ่งต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนทุกชนชั้นวรรณะในสังคมหรือในแคว้นนั้น ๆ ซึ่งต้องอยู่ภายใต้การปกครองของตนเองด้วยเหตุดังกล่าว พระพุทธองค์ในฐานะที่ทรงเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ก็ทรงปรารถนาให้สังคมที่พระองค์ทรงดำรงพระชนม์ชีพอยู่นั้น มีความสงบสุขเป็นระเบียบเรียบร้อยเช่นเดียวกับบุคคลอื่นโดยทั่วไป แต่ว่าพระองค์ทรงแตกต่างจากบุคคลอื่นโดยทั่วไปตรงที่ทรงเป็นพระศาสดาผู้ให้กำเนิดพระพุทธศาสนา หรืออีกนัยหนึ่งก็คือทรงเป็นนักบวชหรือสมณะที่มีผู้คนมากมายในสังคมชมพูทวีปทุกชนชั้นวรรณะให้ความเคารพศรัทธา โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นนำทางด้านการเมืองการปกครอง จึงทรงแสดงหลักการของการปกครองไว้ เพื่อให้บุคคล ต่าง ๆ ที่มีบทบาทสำคัญในทางการเมืองการปกครองได้นำไปประพฤติปฏิบัติ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์สุขแก่บุคคลผู้นำไปประพฤติปฏิบัติ

เนื้อหา

ในสมัยพุทธกาลสามารถแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน คือส่วนกลางหรือเขตชั้นใน เรียกว่า “มัชฌิมประเทศ” และส่วนรอบนอกหรือหัวเมืองชายแดน เรียกว่า “ปัจฉิมประเทศ” มัชฌิมประเทศเป็นเขตที่มีประชาชนอาศัยอยู่มาก มีความเจริญ เป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้าและการศึกษา มีนักปราชญ์ราชบัณฑิตมาก แบ่งการปกครองออกเป็น 16 แคว้นใหญ่ ๆ ดังที่ปรากฏในอุโปสถสูตร

(Mahachulalongkornrajavidyalaya, 1996: 288) อันประกอบไปด้วย "กัมโพชะ กาสี กุรุ โกลส คันทา ระ เจริ ปัญจาละ มคธ มังละ มัลละ วังสะ วัชชี สุรเสนะ อังคะ อวันตี และ อัสดกะ" และมีแคว้นเล็กอีก 5 แคว้น รวมเป็น 21 แคว้น คือสักระ โกลิยะ ภคคะ วิเทหะ และอังคุตตราปะ

“รูปแบบการปกครอง” หมายถึง แบบแผนของการปกครองแคว้นหรือรัฐในพุทธกาลที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งมีรูปแบบวิธีการ และเนื้อหาสาระแตกต่างกันไปในแต่ละแคว้นหรือรัฐ ตลอดจนถึงรูปแบบการปกครองของคณะสงฆ์ด้วย ซึ่งรูปแบบของการปกครองถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสังคมมนุษย์ทุก ๆ สังคมเนื่องจากมีทั้งกติกาที่กำหนดโครงสร้างทางการเมืองการปกครองและกฎระเบียบต่าง ๆ ที่ชัดเจนที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆทางการเมืองการปกครอง เพื่อควบคุมสังคมนั้น ๆ ให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข คำว่า “หลักการ” หมายถึง สาระสำคัญที่ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ (Royal Academy, 2013: 1271) และในพระพุทธศาสนา คำว่า “ธรรม” ซึ่งมีความหมายมากมาย แต่คำว่า “ธรรม” มีความหมายอย่างหนึ่งก็คือหมายถึง “หลักการ” ด้วย ในการปกครองทุก ๆ รูปแบบ ต่างก็มีผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองเป็นสิ่งที่คู่กัน แต่ในการปกครองทุกรูปแบบทั้งแบบราชาธิปไตยและสามัคคีธรรมตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้น ปรากฏว่าผู้ปกครองมีบทบาทที่ชัดเจนมากกว่าผู้ถูกปกครอง เนื่องจากเป็นผู้ตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆทางการเมืองการปกครองซึ่งมีผลกระทบต่อคนและกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคมได้อย่างกว้างขวาง ทั้งในฐานะผู้ปกครองเป็นศูนย์กลางคอยบริหารและจัดสรรแบ่งปันผลประโยชน์ให้เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายและในฐานะผู้ดำเนินการการปกครองให้บรรลุเป้าหมายซึ่งได้ตั้งเอาไว้ เช่น เพื่อให้บ้านเมืองเกิดความสงบสุข เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในบ้านเมือง ดังนั้น ในการดำเนินการการปกครองนี้ ผู้ปกครองจึงจำเป็นต้องมีหลักการปกครองสำหรับไว้ยึดโยง เพื่อเป็นกรอบหรือแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนหรือดำเนินการการปกครองให้บรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งเอาไว้

พระมหากษัตริย์หรือพระราชาเป็นประมุขหรือเป็นผู้ปกครองสูงสุดสำหรับการปกครองแบบราชาธิปไตย และในการปกครองแบบราชาธิปไตยนี้ถือได้ว่าการประพฤติปฏิบัติตนของพระมหากษัตริย์หรือพระราชาเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ เนื่องจากมีผลกระทบต่อพระมหากษัตริย์เองและสังคมในวงกว้าง ดังปรากฏเรื่องราวในพระไตรปิฎกคือจักกวัตติสูตร (Mahachulalongkornrajavidyalaya, 1996: 60) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการประพฤติปฏิบัติตนของพระมหากษัตริย์หรือพระราชาในฐานะที่เป็นผู้ปกครองนอกจากจะมีผลกระทบต่อพระราชอำนาจของพระองค์เองในด้านต่าง ๆ แล้ว ยังมีผลกระทบต่อสังคมหรือบ้านเมืองที่พระองค์ปกครองอยู่ด้วย เพราะฉะนั้นพระมหากษัตริย์หรือพระราชาในฐานะที่เป็นผู้ปกครองจึงเป็นศูนย์กลางของสังคม เนื่องจากมีผลต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม สังคมจะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหรือเสื่อมลงจึงอยู่ที่ผู้ปกครอง หากผู้ปกครองเป็นผู้ปกครองที่ดีก็ย่อมจะส่งผลให้ประชาชนอยู่ดีกินดีและสังคมมีความสุข หากเป็นผู้ปกครองที่ไม่ดีก็จะส่งผลในทางตรงกัน

ข้ามได้เช่นเดียวกัน (Thana Nuanplod, 1993: 58) การมีพระราชอำนาจสิทธิ์ขาดแต่เพียงผู้เดียวในการปกครองประเทศของพระมหากษัตริย์หรือพระราชาทรงในด้านการบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ แม้จะทำให้พระองค์สามารถตัดสินใจในเรื่องทางการเมืองการปกครองได้อย่างรวดเร็วทันใจ แต่ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้การปกครองเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและบ้านเมืองมีความสงบสุข หากทรงใช้พระราชอำนาจสิทธิ์ขาดที่มีอยู่โดยไม่มีความชอบธรรม ด้วยเหตุนี้พระมหากษัตริย์หรือพระราชานุญาตผู้ปกครองแบบราชาธิปไตย ควรจะปกครองโดยการยึดหลักธรรมต่าง ๆ เป็นหลักการในการปกครองหรือในการบริหารบ้านเมืองด้วย เพื่อให้การตัดสินใจทางการเมืองการปกครองเป็นไปด้วยความถูกต้องชอบธรรม ซึ่งช่วยให้เกิดการยอมรับและความจงรักภักดีขึ้นแก่ประชาชนหรือผู้อยู่ภายใต้การปกครองได้ ได้แก่หลักธรรมเหล่านี้คือ ราชธรรม 10 จักรวรรดิวัตร 5 ราชสังคหวัตถุ 4 และเวไนอคติ 4 แต่หลักการปกครองเหล่านี้จริง ๆ แล้วไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของหลักการปกครองเพียงอย่างเดียว ยังเป็นหลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ปกครองด้วย ราชาธิปไตย ศัพท์นี้ในภาษาอังกฤษใช้ว่า “monarchy” ซึ่งมาจากคำว่า “mono” กับ “archy” “mono” แปลว่า “หนึ่ง” และ “archy” เทียบได้กับคำว่า “อัคร” คือ ความเป็นใหญ่ “monarchy” ซึ่งอาจแปลตามรูปศัพท์ได้ว่า “ผู้เป็นใหญ่มีเพียงคนเดียว” และแม้จะใช้โดด ๆ คือไม่ขยายด้วย คำว่า “absolute” เป็น absolute monarchy (สมบูรณาญาสิทธิราชย์) ก็มักจะใช้ในความหมายเช่นนั้น การเป็นกษัตริย์คือ การแยกออกจากพลเมืองทั่วไป ได้แก่ การสืบทอดอยู่ในวงจำกัดและมีการใช้ศัพท์เฉพาะเรียกกันว่า ราชาศัพท์ โดยปกติการสืบทอดเป็นไปโดยสายโลหิต แต่มีราชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง (elective monarchy) เช่น อินเดียโบราณ กรุงโรม และโปแลนด์ยุคก่อน เป็นต้น กรณีอินเดียเห็นได้ชัดในพระพุทธรูปประวัติ ซึ่งพระเจ้าสุทโธนะได้รับเลือกให้เป็นราชาในแคว้นลัทธิยะ สำหรับมาเลเซียมีระบบการเลือกพระราชา (เรียกว่าพระราชาธิบดี โดยการเลือกจากรัฐต่าง ๆ ที่มีสุลต่าน (sultan) เป็นประมุข โดยปกติการเป็นกษัตริย์สามารถเป็นได้ตลอดชีพ แต่ก็มีกษัตริย์สละราชย์ เช่น กรณีสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าภูมิพลอดุลยเดชเป็นต้น

ในการปกครองแบบสามัคคีธรรมนั้น ไม่ใช่มีผู้ปกครองเด็ดขาดเพียงผู้เดียว แต่ใช้วิธีที่ว่ามีชนชั้นปกครองจำนวนหนึ่ง ซึ่งมากทีเดียว อาจถึง 7,707 องค์หมุนเวียนกันขึ้นมาปกครอง เวลาจะบริหารราชการแผ่นดินก็ต้องมีการประชุมในสภา (Phra Promkhunaporn [Por.Payutto], 2009: 23-24) ซึ่งมีหอประชุมที่เรียกว่า สันถาคาร (Mahachulalongkornrajavidyalaya, 1996: 170) (บางทีเขียน สันถาคาร) ในคัมภีร์ท่านเรียกราชาที่ปกครองแบบนี้ว่า “คณราช” เมื่อมีเรื่องราวที่จะต้องตัดสินใจหรือวินิจฉัยกัน เช่นจะรบหรือไม่รบกับต่างประเทศหรือเกิดเรื่องเกิดราวสำคัญขึ้นหรือมีราชการอะไรที่สำคัญจะต้องตัดสินใจวินิจฉัยอย่างเช่นเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน กษัตริย์มัลละซึ่งปกครองแบบนี้ ก็ต้องมาประชุมกันในสันถาคารเพื่อ พิจารณาว่าจะปฏิบัติอย่างไรในการปลงพระสรีระของพระพุทธเจ้าอย่างนี้ เป็นต้น เนื่องจากการปกครองแบบสามัคคีธรรม อำนาจสิทธิ์ขาดมิได้อยู่ที่บุคคลคนเดียว แต่ในการตัดสินใจเกี่ยวกับ

การเมืองการปกครองอยู่ที่กลุ่มชนชั้นสูงของสังคมผู้เป็นตัวแทน ซึ่งเป็นผู้เข้าร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารือกันแล้วลงมติตัดสินใจทางการเมืองการปกครองร่วมกัน ด้วยเหตุนี้ในการปกครองแบบสามัคคีธรรมจะให้เกิดสันติใจอย่างรวดเร็วฉับไวอย่างรูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตยไม่ได้ เพราะต้องอาศัยมติของที่ประชุมในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ร่วมกันนั่นเอง การปกครองแบบสามัคคีธรรม หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าแบบสาธารณรัฐ ซึ่งแบบสาธารณรัฐนี้ยังแยกออกเป็น 2 แบบคือ แบบสาธารณรัฐเฉพาะตัวเป็นรัฐ ๆ ไป เป็นการปกครองแบบสภาของตระกูลนั้น ๆ โดยมีประธานสภาเป็นกษัตริย์เช่นเดียวกัน และแบบสหพันธรัฐคือรัฐอิสระหลาย ๆ รัฐมารวมกัน มีการสับเปลี่ยนกันเป็นพระราชของสาธารณรัฐ โดยมีการกำหนดอายุของพระราช การปกครองแบบสาธารณรัฐ เช่น แคว้นมัลลละ แคว้นวัชชี (Mahachulalongkornrajavidyalaya, 1996: 70) เป็นต้น ในดินแดนที่ปกครองแบบสหพันธรัฐ จำเป็นจะต้องอาศัยความร่วมมือ ความสามัคคีของรัฐเป็นสิ่งสำคัญในการปกครองการบริหาร ภาระหน้าที่ของรัฐมักจะมีส่วนจากเผ่าต่าง ๆ มาร่วมประชุมกัน ในที่ประชุมจะเลือกตัวแทนคนหนึ่งขึ้นมาเป็นประธานเรียกว่า ราชา ซึ่งน่าจะมีความหมายในทำนองหัวหน้าที่ประชุมมากกว่าเป็นกษัตริย์ ตำแหน่งนี้มีได้เป็นตำแหน่งที่ได้โดยการสืบทอดโลหิต สมาชิกของที่ประชุมคนอื่น ๆ ส่วนใหญ่จะอยู่ในวาระกษัตริย์

รูปแบบการปกครองราชาธิปไตยในสมัยพุทธกาล

รูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตยในสมัยพุทธกาลเป็นรูปแบบการปกครองซึ่งมีความโดดเด่นอย่างยิ่ง เนื่องจากบทบาทของผู้ปกครองมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอย่างใกล้ชิดในฐานะเป็นผู้อุปถัมภ์สำคัญทั้งในพุทธกาลและหลังพุทธกาล ทำให้พระพุทธศาสนาดั้งหลักปักฐานใน สังคมชมพูทวีปหรืออินเดียในปัจจุบันได้อย่างมั่นคงเป็นระยะเวลาหนึ่ง จนได้รับการเผยแผ่ออกไป อย่างกว้างขวางทั่วทั้งชมพูทวีป และต่อมาภายหลังพุทธกาลยังได้ส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ออกไปยังประเทศอื่น ๆ ทั่วทั้งภูมิภาคเอเชียด้วย คำว่า “ราชาธิปไตย” ในภาษาไทยนี้ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้อธิบายไว้ว่า “ราชาธิปไตย” มาจากคำว่า ราช+อธิปไตย ในภาษาบาลี ราชาธิปไตย จึงหมายถึง ระบอบการ ปกครองแบบหนึ่งที่มีพระราชเป็นใหญ่ (Royal Academy, 2013: 951) ในภาษาอังกฤษ คำว่า “ราชาธิปไตย” ใช้คำว่า “Monarchy” ซึ่งมาจากคำว่า “monarchia” ในภาษากรีก แปลว่า “ปกครองโดยคนเดียว” (Nathaniel S. Hardy , 2012: 6) เพราะฉะนั้น ราชาธิปไตย (Monarchy) ก็คือ คำสามัญทั่วไปเพื่อประโยชน์ในการอธิบายรูปแบบการปกครองใด ๆ ที่มีกษัตริย์ เป็นประมุขสูงสุดในระบอบราชาธิปไตย บุคคลผู้มีพระนามเป็นพระราช คือองค์อธิปัตย์ (ผู้มีอำนาจ สูงสุด) เป็นประมุขของรัฐ

จากนิยามความหมายดังกล่าว จะเห็นได้ว่ารูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตยมี ความสัมพันธ์กับผู้ปกครองที่เรียกว่า “กษัตริย์” หรือ “ราชา” อย่างแยกกันไม่ออกในฐานะที่เป็น ผู้ปกครองและมีอำนาจ และในการปกครองแบบราชาธิปไตย คำว่า “รัฐบาล” และ “รัฐ” มีความหมายเท่ากับคำว่า

“พระมหากษัตริย์” เนื่องจากพระมหากษัตริย์ทรงเป็นทั้งผู้นำและผู้คุ้มครองประชาชนในยามสงคราม และเป็นผู้ปกครองในยามสงบ

สรุปได้ว่า ราชาธิปไตย หมายถึง การปกครองที่มีพระมหากษัตริย์หรือพระราชาเป็นผู้ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้นำและผู้ปกครอง อีกทั้งมีอำนาจสูงสุดในการปกครองแต่เพียงผู้เดียว เมื่อพระมหากษัตริย์หรือพระราชาใช้อำนาจที่มีอยู่นั้นให้เป็นไปบริบูรณ์แต่เพียงผู้เดียว จึงเรียกรูปแบบนี้ ได้อีกคำว่า สมบูรณาญาสิทธิราชย์

ราชาในสังคมอินเดียมี 2 แบบด้วยกันคือ ราชาคือกษัตริย์ซึ่งไม่มีพระราชอำนาจสิทธิ์ขาดกับราชาคือกษัตริย์ซึ่งมีพระราชอำนาจสิทธิ์ขาด ราชาแบบแรก คือกษัตริย์ซึ่งไม่มีพระราชอำนาจสิทธิ์ขาดนั้น เนื่องจากในการปกครองแบบชนเผ่าหรือในรัฐเล็ก ๆ ทั้งปวงนั้นมีราชามากกว่าหนึ่ง และการตัดสินใจต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับที่ประชุมของโคตรตระกูลต่าง ๆ เรียกว่า “สภา” และ “สมิติ” สำหรับสภานั้นประกอบด้วยเหล่าราชาทั้งหลายผู้เจริญด้วยวุฒิต่าง ๆ เช่น ชชาติ วัย และคุณ ซึ่งมาจากตระกูลต่าง ๆ ส่วนสมิตินั้นเป็นการประชุมชนในเผ่าทั่วไปหรือหัวหน้าครอบครัวต่าง ๆ และบุคคลผู้มีตำแหน่งราชาแบบนี้ทำหน้าที่เป็นเพียงตัวแทนของตระกูลหรือกลุ่มผลประโยชน์ โดยได้รับการเลือกตั้งมาจากสมาชิกในตระกูลหรือกลุ่มของตน ส่วนราชาแบบที่สอง คือกษัตริย์ซึ่งมีพระราชอำนาจสิทธิ์ขาดนั้น ต่างจากราชาแบบแรก เนื่องจากเป็นกษัตริย์ผู้ปกครองรัฐหรือแคว้นเพียงพระองค์เดียวและอำนาจต่าง ๆ รวมศูนย์อยู่ที่กษัตริย์พระองค์เดียวเท่านั้น จึงสามารถตัดสินใจดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ทาง การปกครองด้วยพระองค์เอง และราชาแบบนี้สืบทอดตำแหน่งโดยสายโลหิต ส่วนใหญ่มักจะให้บุตรคนโตสืบทอดตำแหน่งแทน (Khuek-rit Pramot, 1994: 9) นอกจากนี้พระมหากษัตริย์หรือพระราชาในสังคมอินเดียก่อนพุทธกาลและพุทธกาล ในฐานะที่เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในรูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตยส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับพราหมณ์และต่างพึ่งพิงอาศัยกันและกัน เนื่องจากพวกพราหมณ์เป็นผู้มีความรู้และสามารถทำกิจต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเทพเจ้าที่ตนนับถือได้ด้วยเหตุนี้ พระมหากษัตริย์หรือพระราชาจึงต้องอาศัยพราหมณ์เป็นที่ปรึกษาราชกิจต่าง ๆ ทางด้านการเมืองการปกครอง และเป็นผู้นำในพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การบูชาเทพเจ้าตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ จึงทำให้พราหมณ์ผู้ใกล้ชิดกับกษัตริย์ได้รับการแต่งตั้งเป็น “ปุโรหิต” ก็มี เช่นที่ปรากฏในพระไตรปิฎกคือกฏทันตพราหมณ์ (Mahachulalongkornrajavidyalaya, 1996: 125-150) และพราหมณ์บางคนก็ได้เป็นถึงมหาอำมาตย์ก็มี เช่น วิศวการพราหมณ์ แห่งแคว้นมคธ เพราะฉะนั้นการที่พราหมณ์ เป็นผู้ใกล้ชิดและเป็นผู้ให้คำปรึกษาคำแนะนำแก่พระมหากษัตริย์หรือพระราชาทั้งด้านศาสนาและการเมืองการปกครอง พวกพราหมณ์จึงเป็นที่เคารพของชนทุกชั้นวรรณะ เพราะแม้แต่พระมหากษัตริย์หรือพระราชาซึ่งเป็นใหญ่ในการปกครองก็ยังต้องกลัวเกรง ทำให้มีฐานะรองลงมาจาก พราหมณ์สำหรับคุณสมบัติและหน้าที่ของกษัตริย์ตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์นั้นมีมากมาย

พระมหากษัตริย์หรือพระราชาก็กลายเป็นชนชั้นนำของสังคมที่ได้รับการยอมรับ เพราะการมีสถานภาพสูงสุดทางสังคมและการมีบทบาทสำคัญในด้านการเมืองการปกครองในฐานะเป็นศูนย์กลางของอำนาจ ในพระพุทธศาสนาหากบุคคลผู้อยู่ในกลุ่มชนชั้นนำทางการเมืองการปกครองเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นพระราชหรือบุคคลผู้เป็นเชื้อพระวงศ์ มีพระราชกุมารหรือพระราชเทวีเป็นต้น มีจิตใจที่ดีมีธรรมะ ประพฤติปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องน่าเคารพนับถือ และได้รับการยอมรับจากประชาชน ชนชั้นนำเหล่านี้ก็จะได้รับการยกย่องให้เป็น “สมมติเทพ” คือเทวดาโดยสมมติ (Mahachulalongkornrajavidyalaya, 1996: 387-388) ซึ่งเป็นการยกย่องให้เป็นเทพหรือเทวดาเพราะการประพฤติปฏิบัติธรรมตามแบบพุทธ และยอมส่งผลทำให้สังคมเกิดความสงบสุขตามไปด้วย ในทางตรงกันข้ามหากชนชั้นนำหรือผู้ปกครองเหล่านี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ดำรงตำแหน่งเป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราช หากไม่ประพฤติปฏิบัติตนตามธรรมหรือตั้งอยู่ในธรรม ก็จะไม่ได้รับการยอมรับจากประชาชนผู้อยู่ภายใต้การปกครอง และย่อมจะส่งผลกระทบในทางลบต่อสังคม คือ ความทุกข์เดือดร้อนได้อย่างกว้างขวางเช่นเดียวกัน ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในอัมมมิกสูตร อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาตว่า ในเวลาที่พระราชไม่ตั้งอยู่ในธรรม คนอื่น ๆ มีพวกข้าราชการ พราหมณ์ และคหบดี เป็นต้นที่ไม่ตั้งอยู่ในธรรมเช่นกัน ตรงกันข้ามในเวลาที่พระราชตั้งอยู่ในธรรมคนอื่น ๆ มีพวกข้าราชการ พราหมณ์ และคหบดีเป็นต้นที่ตั้งอยู่ในธรรมเช่นกันและตรัสเปรียบเทียบผู้ปกครองดุจโคจำฝูงที่นำฝูงโคข้ามข้ามน้ำไว้ว่า ถ้าโคจำฝูงนำไปคนเดียว โคทั้งฝูงก็ไปคนเดียวตามกัน ถ้าโคจำฝูงไปตรง โคทั้งฝูงก็ไปตรงตามกัน ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ถ้าผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่แล้วประพฤติไม่เป็นธรรม ประชาชนก็จะประพฤติไม่เป็นธรรมตามไปด้วย ซึ่งก่อให้เกิดความทุกข์เดือดร้อนขึ้นในสังคม ถ้าผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ประพฤติชอบธรรม ประชาชนก็จะประพฤติชอบธรรมตามไปด้วย ซึ่งจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข (Mahachulalongkornrajavidyalaya, 1996: 114-116)

จากที่กล่าวมา จึงสะท้อนให้เห็นว่า แม้ผู้ปกครองในระบอบราชาธิปไตยตามแบบพุทธจะมีอำนาจมากมายเพียงใดก็ตาม แต่ก็ถูกควบคุมเช่นเดียวกัน และสิ่งที่เป็นตัวควบคุมก็คือธรรมะ อันเป็นหลักการสำหรับนำไปประพฤติปฏิบัติของผู้นำหรือผู้ปกครอง เพื่อดำรงตนให้อยู่ในครรลองอันดีงาม แต่ธรรมะที่กล่าวไว้ในพระพุทธศาสนานี้ไม่ใช่สิ่งที่มาจากความประสงค์ของพระเจ้าอย่างใด ศาสนาพราหมณ์กล่าวไว้ ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสแสดงไว้เพื่อให้เป็นแบบแผนสำหรับการประพฤติปฏิบัติของบุคคลต่าง ๆ เนื่องจากทรงเห็นว่าเป็นหลักการที่ดีงามที่ถูกต้องและเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป เพราะฉะนั้น ตามแบบพุทธจึงเรียกพระมหากษัตริย์หรือพระราชที่ปกครองบ้านเมืองโดยธรรมว่า “ธรรมราชา” หากประพฤติไปในทางตรงกันข้ามก็อาจจะถูกขับไล่ให้พ้นจากความเป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชได้ จะเห็นได้ว่าแนวคิดเรื่องธรรมราชาหรือการปกครองโดยธรรมนี้ มีทั้งในศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนา พระมหากษัตริย์หรือพระราชเหล่านี้ นอกจากจะต้องทำหน้าที่จัดระเบียบสังคมให้มี ความสงบสุขตามหน้าที่ดั้งเดิมซึ่งได้รับการคัดเลือกมาจากสมาชิกในสังคมแล้ว ยัง

ต้องทำหน้าที่เป็นนักรบเพื่อป้องกันอาณาจักรของตนเอง หรือขยายอาณาจักรของตนออกไปด้วยกำลัง หรืออำนาจซึ่งตนเองมีอยู่ เพื่อครอบครองดินแดนหรืออาณาจักรของพระมหากษัตริย์หรือพระราชารอื่น ๆ ซึ่งพระมหากษัตริย์หรือพระราชารพระองค์ใด หากมีพระราชอำนาจอยู่เหนือพระมหากษัตริย์หรือพระราชารอื่น ๆ และสามารถขยายอาณาจักรออกไปได้อย่างกว้างขวางและมั่นคงได้ ก็จะได้รับยกย่องให้เป็น “พระเจ้าจักรพรรดิ” ซึ่งเป็นตำแหน่งยิ่งใหญ่ที่สุดของกษัตริย์หรือราชาในอุดมคติ ตามความเชื่อซึ่งปรากฏทั้งในศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน

จึงสรุปได้ว่า ราชาธิปไตยตามแบบพุทธ ผู้ที่ทำหน้าที่ในการปกครองคือพระมหากษัตริย์หรือพระราชารนั้น เกิดขึ้นจากพัฒนาการของสังคมมนุษย์และการทำหน้าที่ของบุคคล ซึ่งได้รับการคัดเลือกและแต่งตั้ง (สมมติ) ขึ้นมาจากสมาชิกในสังคมที่ตกลงร่วมกันให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการเป็นผู้นำและผู้ปกครอง เพื่อดูแลแก้ไขปัญหาสังคมให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย จึงเรียกบุคคลนั้นว่า “สมมติราชา” คือผู้ปกครองที่ถูกเลือกและแต่งตั้งขึ้นมาให้ทำหน้าที่ตามมติของสมาชิกในสังคม เพราะฉะนั้นบุคคลนั้นจึงสามารถใช้อำนาจในการปกครองได้อย่างชอบธรรมและตามแบบพุทธ หากพระมหากษัตริย์หรือพระราชารพระองค์ใดมีจิตใจที่ดีมีธรรมะ ประพฤติปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องน่าเคารพนับถือ และได้รับการยอมรับจากประชาชน พระมหากษัตริย์หรือพระราชารพระองค์นั้นก็จะได้รับการยกย่องให้เป็น “สมมติเทพ” คือเทวดาโดยสมมติ แต่ไม่ใช่เทพเจ้าบนสวรรค์ลงมาเกิดเป็นมนุษย์ตามความเข้าใจของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งแนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นว่าบุคคลธรรมดาถ้ากระทำความดีก็อาจได้รับการยกย่องให้เป็นเทพได้เช่นเดียวกัน ดังนั้น พระมหากษัตริย์หรือพระราชารตามแบบพุทธ จึงเป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชารที่เกิดจากธรรมคือ การปฏิบัติตามหน้าที่นั่นเอง ซึ่งเป็นหลักการที่คอยควบคุมพระมหากษัตริย์หรือพระราชารให้อยู่ในครรลองอันดีงาม และการปกครองแบบราชาธิปไตยนี้จะสืบราชสันตติวงศ์ให้แก่รัชทายาทเมื่อพระมหากษัตริย์เสด็จสวรรคตหรือสละราชสมบัติ แม้จะมีบ้างที่มีการเลือกตั้งผู้สืบทอดตำแหน่ง พระมหากษัตริย์หรือพระราชาร แต่โดยส่วนใหญ่ตามความนิยมของรูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตยจะสืบราชสันตติวงศ์ให้แก่รัชทายาทที่สืบสายพระโลหิตโดยตรง กล่าวคือ เมื่อพ่อตาย ลูกก็เป็นกษัตริย์แทนพ่อ จึงส่งผลให้เกิดราชวงศ์ต่าง ๆ ตามมาในสังคมที่ปกครองด้วยรูปแบบราชาธิปไตย และอาจเปลี่ยนแปลงราชวงศ์ได้หากพระมหากษัตริย์พระองค์ใดถูกยึดอำนาจหรืออาจจะล้มราชวงศ์หากไม่มีผู้ใดในราชวงศ์มีความเหมาะสมพอที่จะสืบทอดตำแหน่งต่อไป ประชาชนก็อาจจะคัดเลือกผู้ที่มีความเหมาะสมขึ้นมาให้ดำรงตำแหน่งเป็นพระมหากษัตริย์ปกครองบ้านเมืองต่อไป

หลักการปกครองแบบราชาธิปไตย

ความสำคัญของผู้ปกครอง ไม่ว่าจะเป็นพระราชารหรือกษัตริย์มีความสำคัญมิใช่เป็นเพียงผู้นำในทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังเป็นศูนย์กลางที่สำคัญที่สุดของสังคม เป็นแกนให้เกิดความเคลื่อนไหว

เปลี่ยนแปลงทางสังคมเช่นเดียวกับดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลางสุริยจักรวาล แม้แต่การเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ (Sathien Thangthongmadan, ม.ป.พ.: 13) เช่น ความวิปริตทางดินฟ้าอากาศ ทุพภิกขภัย หรือภัยพิบัติต่าง ๆ ก็เชื่อว่าอยู่ในความรับผิดชอบของกษัตริย์หรือพระราชชาติด้วย ในทางรัฐศาสตร์ก็ถือว่า กษัตริย์หรือพระราชชาติมีความสำคัญในฐานะเป็นประมุขแห่งรัฐ แม้ว่าในปัจจุบัน จะมีรูปแบบประมุขของรัฐแบบใหม่ คือประธานาธิบดีเป็นประมุขตามวิวัฒนาการทางการเมืองก็ตามผู้นำหรือผู้ปกครองเป็นผู้ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำพาประชาชน (พลเมือง) และประเทศชาติไปสู่ความเจริญหรือความเสื่อมได้ ถ้าได้ผู้ปกครองที่ดีมีศีลธรรม มีความรู้ความสามารถ จะนำพาประชาชนและประเทศชาติไปสู่ความผาสุกความเจริญได้ แต่ถ้าได้ผู้ปกครองที่ทุจริตคดโกง ผิดศีลธรรม จะทำให้ประชาชนประสบกับความเดือดร้อนและประเทศชาติอาจจะล่มสลายกลายเป็นเมืองขึ้นของประเทศอื่นก็ได้

พระพุทธศาสนาสอนว่าการปกครองไม่ว่าระบบใด ขอให้ผู้ปกครองเป็นผู้ประพฤติดุธรรม เป็นอันยอมรับได้ในตัวรูปแบบการปกครองไม่ว่ารัฐนั้น ๆ จะปกครองด้วยระบบอะไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นอัตตาทิปไตยหรือโลกาธิปไตยจะนำไปสู่ความถูกต้องดีงามได้อย่างได้อย่างสมบูรณ์นั้นค่อนข้างยากเพราะการปกครองเต็มไปด้วยอำนาจ ซึ่งเป็นสิ่งยั่วชวนใจคนให้เปลี่ยนนิสัยไปในทางมีความโลภ ความโกรธ และความหลง ขาดการตรวจสอบมากยิ่งขึ้น เป็นที่ยอมรับกันในบรรดานักรัฐศาสตร์ทั้งหลายว่า บรรดาสิ่งยั่วชวนทั้งหลายนั้น อำนาจย่อมยั่วใจได้มากและรวดเร็ว อำนาจสามารถเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยและทำให้การพิจารณาไม่เที่ยงแท้ ทำให้คนซึ่งมีความเมตตากรุณากลายเป็นคนโหดร้าย ดังนั้นคนที่ผู้นำจึงต้องมีคุณธรรมและจริยธรรมในการปกครองเป็นสำคัญ โดยปรากฏชื่อผู้นำในส่วนของการราชาธิปไตยในสมัยพุทธกาลดังนี้คือ จักกวัตติหรือพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นชื่อที่ใช้เรียกผู้นำประเทศที่เคารพยกย่อง ธรรมะ ปฏิบัติธรรมะ และใช้ธรรมะเป็นหลักในการปกครองประเทศ ที่เรียกว่า ธรรมราชาธิปไตย พระเจ้าจักรพรรดินับเป็นผู้นำในอุดมคติตามพุทธทศน (Mahachulalongkornrajavidyalaya, 1996: 61) มหาสมมติหรือมหาชนสมมติ เป็นชื่อที่ใช้เรียกผู้นำที่สมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมเลือกขึ้นมา ในคัมภีร์พระพุทธศาสนากล่าวว่า ผู้นำคนแรกของมนุษย์มาจากการเลือกตั้ง เพราะคำว่ามหาชนสมมติ แปลตามตัวว่าตั้งขึ้นมาโดยคนส่วนมาก (Mahachulalongkornrajavidyalaya, 1996: 96) ชัตติยะ เป็นชื่อของผู้นำที่ประชาชนพร้อมใจกันมอบหน้าที่ให้จัดสรรที่ทำการให้แก่พวกเขาอย่างเป็นธรรม คำว่าชัตติยะ หากแปลตามรากศัพท์ก็จะให้ความว่า ผู้เป็นใหญ่แห่งงานทั้งหลาย มีใจเจ้านองนา แต่ได้รับการยินยอมจากมวลสมาชิกให้เป็นผู้มาแบ่งนาและดูแลรักษาให้ (Mahachulalongkornrajavidyalaya, 1996: 101) และ ราชา เป็นคำกล่าวยกย่องสรรเสริญที่ประชาชนมอบให้แก่ผู้นำของเขา ในฐานะที่ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างน่าพอใจ เป็นที่ประทับใจ คำว่าราชา หากแปลตามรากศัพท์ก็จะให้ความว่า ผู้ที่ทำให้คนอื่นพอใจ โดยธรรม คือใช้ธรรมะเป็นหลักในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อประโยชน์สุขของคนอื่น มีใจเพื่อตนเอง

คำที่ใช้เรียกผู้นำทั้งสี่คำนี้ ประชาชนยุคบรรพกาลพากันเรียกขานตามหน้าที่ที่ปฏิบัติ และเรียกขานตามความรู้สึกอันเกิดจากการประเมินผลงานที่ผู้นำทำให้พวกเขาชื่นใจ การเกิดขึ้นของผู้นำที่ดี การปฏิบัติภารกิจที่ดี ความรักและความชอบธรรมที่ผู้นำได้รับจากประชาชนก็ดี ล้วนเป็นผลมาจากการที่ผู้นำตั้งตนอยู่ในธรรมอย่างเคร่งครัดทั้งสิ้น (Sathien Thangthongmadan, ม.ป.พ.: 82)

สำหรับหลักการของการปกครองแบบราชาธิปไตยนั้นพระมหากษัตริย์หรือพระราชาเป็นประมุขหรือเป็นผู้ปกครองสูงสุดสำหรับการปกครองแบบราชาธิปไตย และในการปกครองแบบราชาธิปไตยนี้ถือได้ว่าการประพฤติปฏิบัติตนของพระมหากษัตริย์หรือพระราชาเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ เนื่องจากมีผลกระทบทั้งต่อพระมหากษัตริย์เองและสังคมในวงกว้าง ดังปรากฏเรื่องราวในพระไตรปิฎกคือราโชวาทชาดกได้สะท้อน แนวความคิดของภาวะผู้นำไว้อย่างชัดเจนว่าเมื่อโคทั้งหลายว่ายน้ำข้ามแม่น้ำไป ถ้าโคตัวที่นำฝูงว่ายคด โคทั้งหมดก็ว่ายคดไปตามด้วย ในหมู่มนุษย์ทั้งหลายก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับเลือกตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่ถูกต้องธรรม ประชาชนก็จะประพฤติไม่ถูกต้องธรรมด้วยเช่นกัน ถ้าพระราชาผู้เป็นใหญ่ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ประชาชนในรัฐย่อมเดือดร้อนทุกหย่อมหญ้า เมื่อโคทั้งหลายว่ายน้ำข้ามไป หัวหน้าฝูงว่ายข้ามตรง โคทั้งหมดก็ว่ายข้ามตรงไปตามกันในหมู่มนุษย์ทั้งหลายก็เหมือนกัน (Mahachulalongkornrajavidyalaya, 1996: 184) ผู้ใดได้รับเลือกตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติถูกต้องธรรม ประชาชนก็ย่อมประพฤติถูกต้องธรรมไปตามโดยแท้ ถ้าพระราชาทรงธรรมประชาชนทั่วแคว้นก็นอนตาหลับ การมีพระราชอำนาจสิทธิ์ขาดแต่เพียงผู้เดียวในการปกครองประเทศของพระมหากษัตริย์หรือพระราชาทั้งในด้านการบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ แม้จะทำให้พระองค์สามารถตัดสินใจในเรื่องทางการเมืองการปกครองได้อย่างรวดเร็วทันใจ แต่ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้การปกครองเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและบ้านเมืองมีความสงบสุข หากทรงใช้พระราชอำนาจสิทธิ์ขาดที่มีอยู่โดยไม่มี ความชอบธรรม ด้วยเหตุนี้ พระมหากษัตริย์หรือพระราชาในฐานะผู้ปกครองแบบราชาธิปไตย ควรจะปกครองโดยการยึดหลักธรรมต่าง ๆ เป็นหลักการในการปกครองหรือในการบริหารบ้านเมืองด้วย เพื่อให้การตัดสินใจทางการเมืองการปกครองเป็นไปด้วยความถูกต้องชอบธรรม ซึ่งช่วยให้เกิดการยอมรับและความจงรักภักดีขึ้นแก่ประชาชนหรือผู้อยู่ภายใต้การปกครองได้ และไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของหลักการปกครองเพียงอย่างเดียว ยังเป็นหลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ปกครองด้วย โดยแบ่งเป็นประเด็นในการปกครองแบบราชาธิปไตยในส่วนของหลักการด้านการบริหารและหลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมดังนี้ คือ

หลักการด้านการบริหาร ความหมายของคำว่า “การบริหาร” ได้มีนักวิชาการหรือนักปราชญ์หลาย ๆ ท่านได้ให้ความหมายที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้ คือ การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Phra Dharmakosajarn [Prayoon Dhammajitto], 2006: 3) การบริหาร หมายถึง กระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์การ (Wirot Sanrattana, 1999: 3) Trairat

Jongchit (2003: 27) ได้กล่าวถึงการบริหารว่า หมายถึง การจัดการองค์กรและการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้บ้าง การใช้สติปัญญาความสามารถของมนุษย์ในการวิเคราะห์วางแผน และ ควบคุมการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์บ้าง การรู้จักใช้คนอื่นให้ดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ จนประสบความสำเร็จ การบริหาร หมายถึง การปฏิบัติการของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือการกระทำต่าง ๆ ของบุคคลหลายคนเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จในสิ่งที่ประสงค์ โดยที่บุคคลที่มาร่วมกันทำงานนั้นมีความสัมพันธ์ทางสังคมต่อกันด้วย (Uthai Hiranto, 1982: 3)

จากนิยามความหมายดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การที่บุคคลรู้จักใช้ความสามารถของตนเอง เพื่อให้บุคคลอื่นพึงพอใจที่จะปฏิบัติตามความต้องการ และสามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จได้ สำหรับการปกครองรูปแบบราชาธิปไตย พระมหากษัตริย์หรือพระราชา นอกจากจะเป็นผู้ปกครองสูงสุดแล้วยังเป็นผู้บริหารสูงสุดด้วย เพราะจะต้องเป็นผู้ดำเนินการให้กิจกรรมต่าง ๆ ประสบความสำเร็จทั้งด้วยตนเอง และโดยการอาศัยบุคคลอื่น ๆ ด้วย

หลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรม หลักการปกครองแบบราชาธิปไตยมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในยุคต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ยุคพุทธกาลก็เช่นเดียวกัน การปกครองแบบราชาธิปไตยเป็นสิ่งที่สำคัญมากที่สุดอย่างหนึ่งสำหรับนักปกครองในสมัยนั้น หากผู้ปกครองขาดซึ่งหลักคุณธรรมและจริยธรรมแล้ว ก็ย่อมส่งผลกระทบต่อการปกครองในสมัยนั้น ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของคำว่าคุณธรรมและจริยธรรมดังนี้คือ (Royal Academy, 2013: 253) คุณธรรม แปลว่า สภาพคุณงามความดี จริยธรรม แปลว่า ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม (Royal Academy, 2013: 291) คุณธรรมและจริยธรรมระดับบุคคล หมายถึง สภาพคุณงามความดีที่เป็นประโยชน์ของปัจเจกบุคคล แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรมระดับบุคคล มีผู้จำแนกบุคคลออกไปตามสถานภาพในสังคม เช่น ในฐานะเป็นสมาชิกรัฐ และในฐานะผู้นำหรือผู้ปกครองรัฐ การมีคุณธรรมและจริยธรรมระดับบุคคลมีความสำคัญต่อการปกครองในระบอบนั้น ๆ โดยใช้หลักธรรมสำคัญในทางพระพุทธศาสนา เช่น ราชธรรม จักรวรรดิวัตร ราชสังคหวัตถุ และเวณาคติ นำมาประพฤติปฏิบัติในการปกครองเพื่อให้เกิดความสงบสุข ทรงไว้ซึ่งสภาพคุณงามความดี ซึ่งถือว่าเป็นหลักการปกครองตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่จะต้องนำมาใช้ในการบริหารตน การบริหารคน และการบริหารงาน พระมหากษัตริย์หรือพระราชาในฐานะผู้ปกครองรูปแบบราชาธิปไตยจะต้องยึดถือธรรมเป็นใหญ่ในการบริหารงานดังกล่าว ซึ่งเป็นหลักการหรือเป็นแกนหลักในการบริหารทุก ๆ ด้าน ที่จะช่วยให้การดำเนินการปกครองเป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องดีงาม และจะไม่เอนเอียงหรือเขวออกไปสู่แนวทางที่ตรงกันข้าม ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบและสร้างความเสียหายให้แก่ทั้งผู้ปกครองเอง ผู้ใต้ปกครองและสังคมที่ผู้ปกครองปกครองอยู่ได้

บทสรุป

สรุปการศึกษารูปแบบการปกครองราชาธิปไตยในสมัยพุทธกาลนั้นพบว่ามียุทธการปกครองที่สำคัญอยู่ 2 อย่าง คือ รูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตยและรูปแบบการปกครองแบบสามัคคีธรรม โดยรูปแบบการปกครองราชาธิปไตยเป็นรูปแบบที่นิยมใช้ปกครองในสมัยพุทธกาล โดยการมอบอำนาจสูงสุดในการปกครองให้กษัตริย์แต่เพียงผู้เดียว ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่ในการปกครองคือพระมหากษัตริย์หรือพระราชานั้นเกิดขึ้นจากพัฒนาการของสังคมมนุษย์และการทำหน้าที่ของบุคคล ซึ่งได้รับการคัดเลือกและแต่งตั้ง (สมมติ) ขึ้นมาจากสมาชิกในสังคมที่ตกลงร่วมกันให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการเป็นผู้นำและผู้ปกครอง เพื่อดูแลแก้ไขปัญหาสังคมให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย การปกครองแบบราชาธิปไตยนี้จะสืบราชสันตติวงศ์ให้แก่รัชทายาทเมื่อพระมหากษัตริย์เสด็จสวรรคตหรือสละราชสมบัติ แม้จะมีบ้างที่มีการเลือกตั้งผู้สืบทอดตำแหน่ง พระมหากษัตริย์หรือพระราชาก็ตาม แต่โดยส่วนใหญ่ตามความนิยมของรูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตยจะสืบราชสันตติวงศ์ให้แก่รัชทายาทที่สืบสายพระโลหิตโดยตรง โดยองค์ความรู้และคุณค่าของการปกครองราชาธิปไตยในสมัยพุทธกาลนั้นพบว่า ถ้าผู้นำที่ดีตั้งอยู่ในธรรม ย่อมส่งผลให้ประชานนั้นมีความสุข แต่หากได้ผู้นำที่ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ประชาชนในรัฐนั้นก็หาความสุขไม่ได้เช่นกัน หลักธรรมสำคัญสำหรับผู้ปกครองในแบบราชาธิปไตยตามหลักทางพระพุทธศาสนานั้นก็ประกอบไปด้วยหลัก ราชธรรม จักรวรรดิวัตร ราชสังคหวัตถุ และเวณาคติ ซึ่งถือว่าเป็นหลักการปกครองตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่จะต้องนำมาใช้ในการบริหารตน การบริหารคน และการบริหารงาน พระมหากษัตริย์หรือพระราชาก็ในฐานะผู้ปกครองรูปแบบราชาธิปไตยจะต้องยึดถือธรรมเป็นใหญ่ในการบริหารงานดังกล่าว ซึ่งเป็นหลักการหรือเป็นแกนหลักในการบริหารทุก ๆ ด้าน ที่จะช่วยให้การดำเนินการปกครองเป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องดีงาม และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

References

- Khuek-rit Pramot. (1994). *Dharma of Ariya*. Bangkok: Siam Rath.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya. (1996). *Thai Tipitaka: Maha Chulalongkornrajavidyalaya*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing House.
- Nathaniel S. Hardy. (2012). *Regime: Monarchy*. Bangkok: Pajera.
- Phra Dharmakosajarn [Prayoon Dhammajitto]. (2006). *Buddhist method of administration*. Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing House.

- Phra Promkhunaporn [Por.Payutto]. (2009). *Inscriptions Asoke (Thammachak on the head of the four lion): Political science of the Thammasatyri*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phra Promkhunaporn [Por.Payutto]. (2016). *Buddhist Dictionary: Glossary of Vocabulary*. 13th edition. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Royal Academy. (2013). *Dictionary of the Royal Institute of Thailand 2011*. Bangkok: Nanmee Books Publications.
- Sathien Thangthongmadan. (n.d.) *Political science in accordance with Buddhism*. Nakhon Ratchasima: PSU
- Thana Nuanplod. (1993). *Political thoughts in Suttantapitaka*. Chiang Mai: Chiang Mai University.
- Trairat Jongchit. (2003). *Administration - Executive*. Bangkok: Parliamentary Message.
- Uthai Hiranto. (1982). *Administrative techniques*. Bangkok: Odean Store Publishing House.
- Wirot Sanrattana. (1999). *Administration, principles, theories, and educational issues*. Bangkok: Thiphayawisut Printing House.